

เจตมูลเพลิงแดง Leadwort

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Plumbago indica* L.

วงศ์ Plumbaginaceae

ไม้ล้มลุกขนาดเล็กอายุหลายปี สูงราว 1-1.5 ม. ยอดอ่อนสีแดง มีรากออกตามข้อ ลำต้น กลมเรียบ กิ่งอ่อนสีเขียวปนแดง มีสีแดงบริเวณข้อ ใบ เดี่ยวออกสลับกัน รูปไข่ กว้าง 3-5 ซม. ยาว 8-13 ซม. ปลายแหลม โคนมน ก้านใบและแกนกลางใบอ่อนมีสีแดง ดอก ช่อแบบช่อกระจุกเชิงลด กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปใบหอก เป็นหลอดเล็ก ยาว 0.5-1 ซม. สีเขียว และมีต่อมขนเหนียวๆปกคลุม กลีบดอกสีแดงสด มี 5 กลีบ โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอดเล็กๆ ยาว 2.5-3.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่กลับ ยาวประมาณ 2 ซม. ผล เป็นฝักกลมทรงรียาว เมื่อแก่แห้ง และแตกตามร่องได้ มี 1 เมล็ด ⁽¹⁾

ส่วนที่ใช้ ราก

สรรพคุณ ขับลม ขับเหงื่อ บำรุงไฟธาตุ บำรุงโลหิต ขับประจำเดือน เป็นส่วนผสมในตำรับยาแผนไทย ที่ใช้ในการขับน้ำคาวปลา และทำให้มดลูกเข้าอู่ ใช้ในหญิงหลังคลอด ผสมในยาธาตุ ใช้เป็นยาทาภายนอก แก้โรคผิวหนังบางชนิด แก้กลากเกลื้อน บดเป็นผงปิดพอกฝี ทำให้เกิดความร้อน เกสรผึ้ง

ข้อควรระวัง 1. ห้ามใช้ในสตรีระหว่างการตั้งครรภ์ เพราะทำให้มดลูกบีบตัวอาจทำให้แท้งได้
2. สาร plumbagin มีฤทธิ์ทำให้ระคายเคืองอย่างแรง ทำให้ผิวหนังไหม้ และเกิดตุ่มพองได้

ข้อมูลเพิ่มเติม

บัญชียาจากสมุนไพร: ที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ตามประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ระบุการใช้เจตมูลเพลิงแดงในตำรับ “ยาเบญจกูล” มีส่วนประกอบของรากเจตมูลเพลิงแดงร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในตำรับ มีสรรพคุณบรรเทาอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงธาตุ แก้อาตุให้ปกติ, ตำรับ “ยาแก้ลมอัมพฤกษ์” มีส่วนประกอบของรากเจตมูลเพลิงแดงร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในตำรับ มีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดตามเส้นเอ็น กล้ามเนื้อ มือ เท้า ตึงหรือชา ตำรับ “ยาเลือดงาม” มีส่วนประกอบของรากเจตมูลเพลิงแดง ร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในตำรับ มีสรรพคุณบรรเทาอาการปวดประจำเดือน ช่วยให้ประจำเดือนมาเป็นปกติ แก้มุตกิด⁽²⁾

รากมีสาร plumbagin มีฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของมดลูกและลำไส้ช่วยให้มีการหลั่งน้ำย่อยเพิ่มขึ้น เพิ่มความอยากอาหาร แต่อาจทำให้ระคายเคืองต่อทางเดินอาหาร และอาจเป็นพิษได้

สารสกัดด้วยเอทานอลของรากเจตมูลเพลิงแดง และสาร plumbagin ออกฤทธิ์ยับยั้งเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา^(3, 4) ต้านเชื้อมาลาเรีย⁽⁵⁾ สาร plumbagin ออกฤทธิ์ต้านการอักเสบ โดยทำให้ผนังเยื่อหุ้มไลโซโซม (lysosomal membrane) มีความคงตัว สามารถยับยั้งการเปลี่ยนสภาพของเยื่อหุ้มเซลล์เม็ดเลือดแดง และยับยั้งการเปลี่ยนสภาพของโปรตีนได้⁽⁶⁾

การศึกษาทางพิษวิทยา:

สารสกัดรากเจตมูลเพลิงแดงด้วยเมทานอล พบว่าเกิดความเป็นพิษต่อตัวอ่อนในครรภ์ และมีฤทธิ์ทำให้หนูแท้งในระดับอ่อน ดังนั้นจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้ในขณะตั้งครรภ์⁽⁷⁾ การใช้สาร plumbagin หรือสารสกัดหยาบเจตมูลเพลิงแดง ควรระมัดระวัง เนื่องจากอาจเกิดความเป็นพิษต่อตับ และปอดผ่านการเหนี่ยวนำภาวะเครียดออกซิเดชันที่มีความสัมพันธ์กับเอนไซม์ cytochrome P 450 ชนิด Cyp2e1 และ Cyp2f2 ⁽⁸⁾

เอกสารอ้างอิง

1. ศูนย์ปฏิบัติการวิจัยและเรือนปลูกพืชทดลอง <http://clgc.agri.kps.ku.ac.th>>herb
2. ฐานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. “เจตมูลเพลิงแดง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=38.
3. จารวี สุขประเสริฐ, สุนงกช ทรัพย์แดง. การศึกษาผลของตัวทำละลายในการสกัดสมุนไพรที่มีผลต่อการยับยั้งแบคทีเรีย. วารสารผลงานวิชาการกรมวิทยาศาสตร์บริการ. 2555;1(1):99-109.
4. Nair, SV., Baranwal, G., Chatterjee, M., Sachu, A., Vasudevan, AK., Bose, C., et al. 2016. Antimicrobial activity of plumbagin, a naturally occurring naphthoquinone from *Plumbago rosea*, against *Staphylococcus aureus* and *Candida albicans*. *Int J Med Microbiol.* 306(4):237-248.